

Nei til EUs skriftserie

vett

Nr. 1 • Januar • 2008

TEMA:
Pengepolitikk

Myntunionen

Hva betyr euroen for økonomi, demokrati og sysselsetting?

Myntunionen

Hva betyr euroen for økonomi,
demokrati og sysselsetting?

Redaktør: Maria S. Walberg

Redaksjon: Morten Harper og Carl-Erik Schulz

Innholdet i artiklene står for bidragsyternes egen regning

Hefter i skriftserien VETT (pris 20,- + porto):

Nr. 4-2007: Morten Harper: *Lokale konsekvenser av EØS*

Nr. 3-2007: Amund Vik: *Fremmer EU freden?*

Nr. 2-2007: Morten Harper (red.): *Feil redskap? Om EUs tjenstedirektiv*

Nr. 1-2007: Morten Harper (red.): *Europeiske stemmer*

Nr. 4-2006: Sigmund Kvaløy Setreng: *Naturens nei*

Nr. 3-2006: Morten Harper: *Miljø og marked*

Nr. 2-2006: Morten Harper (red.): *EU-guiden*

Nr. 1-2006: Dag Seierstad: *Tjenester til enhver pris?*

Nr. 3-2005: Dag Seierstad: *Er EU et solidaritetsprosjekt?*

Nr. 2-2005: Heming Olaussen m.fl: *EU-grunnloven*

Nr. 1-2005: Dag Seierstad: *Arbeidsinnvandring og EØS – hva kan gjøres med lønnsdumpinga*

Nr. 4-2004: Sigbjørn Gjelsvik m.fl: *EU og velferden*

Spesialnr.: *Ti år med EØS – virkninger for fagbevegelsen* (100,- + porto)

Nr. 3-2004: Harriet Rudd (red.): *EU vs. USA – en dårlig garanti for fred og sikkerhet (utsolgt)*

Nr. 2-2004: Dag Seierstad: *Lønnsdumping – en kreftsvulst i norsk arbeidsliv (utsolgt)*

Nr. 1-2004: Dag Seierstad: *Norsk fiske og EU-medlemskap*

Nr. 2-2003: Dag Seierstad: *Mer overstatlig for små EU-land – fortsatt mellomstatlig for de største (utsolgt)*

Nr. 1-2003: Dag Seierstad: *Kan EU-fisket reddes?*

Nr. 4-2002: Olav Boye m.fl: *Alternativ til EØS (utsolgt)*

Nr. 3-2002: Dag Seierstad: *EUs rolle i globaliseringen (utsolgt)*

Nr. 2-2002: Tine Larsen og Dag Seierstad: *EU-direktivet om «patent på liv» (utsolgt)*

Nr. 1-2002: Dag Seierstad: *Regjeringens tja til EØS. En gjennomgang av regjeringens EØS-melding (St.meld.nr.27 (2001-2002) – Om EØS-samarbeidet 1994-2001) (utsolgt)*

Alle VETT-heftene kan leses på nettsiden www.neitileu.no.

Flere hefter kan bestilles fra:

Nei til EU

Arbeidersamfunnets plass 1

0181 Oslo

Telefon: 23 35 45 80

Telefaks: 23 35 45 85

E-post: neitileu@neitileu.no

Myntunionen

©2007 Nei til EU

VETT-redaktør: Morten Harper

Layout/design: Eivind Formoe

Forsidefoto: EU

Trykk: Nr 1 Arktrykk A/S

ISSN: 1504-5374

Opplag: 5 000

Innhold

Forord	4
Maria S. Walberg: Euro og økonomisk politikk - en innføring	6
Pernille Frahm: Euroen - et dårlig prosjekt, særlig for kvinner	15
Carl-Erik Schulz: Euro og de nye EU-landene	17
Sören Wibe: ØMU og den nasjonale selvstendigheten	22
Arne Jon Isachsen: Euro for Norge?	27

Makroøkonomi på 1-2-3

• **Finanspolitikk** er politikernes styring av statsbudsjettet. Stortinget kan i dag stabilisere økonomien på to måter: **Automatisk stabilisering** gjennom eksisterende skatter og avgifter, eller **diskresjonær stabilisering** der man gjør ytterligere forsøk på å stabilisere økonomien gjennom økte/reduerte utgifter eller inntekter.

• **Ekspansiv finanspolitikk** er et eksempel på diskresjonær politikk, der myndighetene øker de offentlige utgiftene, eller gjennomfører skattelette.

• **Konjunktursvingninger** er variasjoner i bruttonasjonalproduktet som ikke beskrives gjennom den jevne veksten i økonomien. En **høykonjunktur** kjenntegnes da ved en situasjon med spesielt høy vekst, lav arbeidsledighet, høyt konsum og investeringer, mens en **lavkonjunktur** er det motsatte.

• **Motkonjunkturpolitikk** er en politikk som tar sikte på å dempe konjunktursvingningene i økonomien. Det vil si at i en høykonjunktur begrenses veksten gjennom for eksempel høyere skatter eller rente, og i en lavkonjunktur settes økonomien i gang med for eksempel rause offentlige velferdsordninger eller lavere rente. Dette gjøres for å begrense skadene av en lavkonjunktur med høy ledighet.

• Når det snakkes om **pengepolitikk** har betydningen lenge vært «sentralbankens beslutning om pengemengdens størrelse». I dag styrer ikke lenger sentralbanken pengemengden, men renta. Derfor brukes penge- og **rente-politikk** om sentralbankens styring av økonomien, ved å sette et lavere rentenivå for å øke aktivitetsnivået, og høyere rente i motsatt fall. Man kan grovt sett dele moderne økonomier inn i to typer pengepolitiske regimer: **fastkursregimer**, der pengepolitikken rettes inn mot å holde verdien på landets valuta fast i forhold til et eller flere andre land, og **flytende kursregimer**, der pengepolitikken rettes inn mot andre siktemål. Lav **inflasjon**, det vil si prisstigning, er i dag den vanligste hovedmålsettingen, men det kan også styres mer direkte etter et mål om høy sysselsetting.

Av Maria S. Walberg

Nestleder i Nei til EU og masterstudent i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Oslo.

Forord

Etter seks år med eurosedler og -mynter, er det tid for å se på virkningene den felles valutaen har hatt på EU og euroområdet. Få deler av EU-systemet har møtt en så sterk og bred motstand som pengeunionen ØMU. EUs innblanding i landenes statsbudsjetter med krav om velferdskutt, den høye arbeidsledigheten, mangelen på innsyn og den politiske kastreringen som fjerner muligheten til å drive en tilpasset økonomisk politikk. Lista er lang, og kritikken har kommet fra både venstre- og høyresiden, økonomer og fagforeninger, studenter og statsledere.

Både Sverige og Danmark har avvist deltagelse i pengeunionen gjennom folkeavstemninger. Høsten 2007 ble det varslet nytt press på befolkningen i disse landene om å godta euroen. I en frokosttale i Brussel i oktober understreket sjefen i Den europeiske sentralbanken, Jean-Claude Trichet, at Sverige må innføre euro siden landet ikke formelt har unntak for pengeunionen (Nettavisen Nordens Nyheter, 16.10.07). I slutten av november la den danske statsministeren Anders Fogh Rasmussen fram den nye regjeringserklæringen, og lanserte da planen om en ny folkeavstemning om de fire EU-forbeholdene Danmark har. I tillegg til euroen gjelder dette unntak om deltakelse i forsvarssamarbeid, unionsborgerskap og retts-samarbeid.

Den norske ja-siden har hevdet at Norge gjennom EØS-avtalen allerede i praksis er EU-medlem. Dette er feil. En viktig forskjell på EU og EØS er at EØS-avtalen ikke omfatter pengepolitikken, og Norge er derfor fri fra EUs økonomiske og monetære union.

Det finnes også norske politikere som ivrer etter å bytte ut den norske krona. Partiet Høyre åpner nå for innføring av euro, fordi, som nestleder Jan Tore Sanner uttalte til Dagens Næringsliv 16.04.07: «Jeg mener fordelene er klart større enn ulempene».

Vi ønsker med dette heftet å tydeliggjøre at ulempene med euro er klart større enn fordelene, og at motstanden mot pengeunionen innad i EU er velbegrunnet.

God lesing!

Foto: EU

Av Maria S. Walberg

Nestleder i Nei til EU
og masterstudent i
samfunnsøkonomi ved
Universitetet i Oslo

Euro og økonomisk politikk - en innføring

Dersom Norge ble medlem av Den europeiske union, ville euro bli innført som valuta i Norge. Rentenivået ville bli bestemt av Den europeiske sentralbanken og handlingsrommet for å føre en skreddersydd økonomisk politikk ville bli kraftig innskrenket.

Det er nå seks år siden eurosedlene og -myntene ble introdusert for innbyggerne i EU. Allerede 1. januar 1999 innførte 11 EU-land euro som elektronisk myntenhet mellom banker, andre finansinstitusjoner og firma. Tre år senere kom altså de fysiske sedlene og myntene i bruk. I dag har 15 land erstattet de tidligere nasjonale myntene med euroen som felles valuta. Dette gjelder Tyskland, Frankrike, Italia, Spania, Belgia, Nederland, Luxembourg, Østerrike, Hellas, Irland, Portugal, Finland og Slovenia - samt Malta og Kypros som lanserte euro 1. januar 2008. Også seks områder/land utenfor EU, som tidligere brukte valuta fra EU-land, har innført euro. Det er Andorra, Monaco, San Marino, Vatikanstaten, Kosovo og Montenegro.

Hvem må innføre euro?

Av EUs 15 medlemsland før utvidelsen i 2004 er det tre land som ikke har innført euro: Danmark, Sverige og Storbritannia. De nye medlemslandene fra Øst-Europa er forpliktet til å erstatte sin mynt ihht. Maastricht-traktaten, men det kan ta år før flere av dem oppfyller kravene som stilles til land i euroområdet.

En økonomisk, monetær union (ØMU) ble en formell målsetning i EU gjennom signeringen av Maastricht-traktaten i februar 1992. Danmark og Storbritannia ønsket ikke å innføre euro, og fikk derfor unntak for dette punktet i Maastricht. Alle andre EU-land, inkludert de som ble med i EU etter 1992, er formelt forpliktet til å innføre euro. Under forhandlingene i forkant av folkeavstemningen om norsk EU-medlemskap i 1994, stilte EU som forutsetning at også Norge forpliktet seg til å gå inn i pengeunionen.

I Sverige har motstanden mot pengeunionen vært stor. Den offisielle begrunnelsen for at Sverige ikke innførte euro er at man ikke oppfyller de nødvendige kravene som skal til for å få lov til delta i ØMU (de såkalte konvergenskravene, se egen boks). I praktisk politikk har motstanden mot innføringen av euro spilt en avgjørende rolle. Både i Sverige og Danmark har befolkningene avvist innføringen av euro gjennom folkeavstemning. Avgjørende argumenter fra nei-siden har i disse landene vært at euro ødelegger muligheten til å føre en selvstendig og tilpasset økonomisk politikk, og at den dermed er en trussel mot demokratiet, velferdsordninger og en aktiv sysselsettingspolitikk. I Storbritannia har det aldri blitt avholdt folkeavstemning om ØMU. Dette skyldes sannsynligvis først og fremst den sterke folkelige motstanden mot euro. Selv om flere ledende politikere i Storbritannia gjerne skulle innført euro, har meningsmålingene og det politiske klimaet ikke åpnet for denne muligheten.

Folkeavstemninger om ØMU

	Danmark (28.09.2000)	Sverige (14.09.2003)
Nei	53,2%	55,9%
Ja	46,8%	42,0%
Differanse mellom nei og ja	6,4%	13,9%
Valgdeltakelse	87,6%	82,6%

Kilde: Scandinavians said No to the Euro, hefte fra Folkebevegelsen mod EU sin delegasjon i EU-parlamentet.

Felles rente, felles sentralbank

Den europeiske sentralbanken (ESB) ble opprettet i 1998 i Frankfurt, og har som oppgave å ta seg av rente- og pengepolitikken. Sentralbanken har streng instruks om å ikke la seg påvirke fra noe hold i sin politikktutforming – det eneste som skal tas hensyn til er ønsket om en jevn og lav prisstigning. Dette medfører to klare utfordringer for eurolandene.

For det første fører den rigide inflasjonsstyringen til at det er tilnærmet umulig å vektlegge andre målsetninger i den økonomiske politikken.

For det andre betyr en felles rentepolitikk for hele eurosoneen at den gjeldende renta kan passe godt for noen land og svært dårlig for andre. Dette avhenger av hvilken situasjon økonomien i det aktuelle landet er i. Dersom landet er inne i en god periode – sysselsettingen er høy, lønningene øker, etterspørselen etter varer og tjenester øker – er det fare for en for høy prisstigning, som igjen kan føre til dårligere konkurransevilkår i handelen med andre land, oppsigelser og nedgangsperiode i økonomien. For å dempe slike svingninger og unngå såkalt overoppheting i økonomien, kan sentralbanken sette opp renta. Men for et land som allerede har høy arbeidsledighet kan en høyere rente føre til større sosial utrygghet og en forlenging av nedgangstidene. Like barn leker klart best når det kommer til økonomisk politikk.

Eurorente i Norge?

Som eksportør av olje reagerer norsk økonomi stikk motsatt på endringer i oljeprisen og oljeinvesteringer, sammenlignet med gjennomsnittet i eurosoneen. Når oljeprisen stiger, tjener norske oljeselskaper mer. Oljeselskapene betaler mer skatt, og staten får større inntekter. Det fører dessuten til flere investeringer og flere ansatte i oljeselskapene, og økte leveranser fra andre næringer. Derfor medfører ofte en høy oljepris et høyere aktivitetsnivå i Norge. Situasjonen er vanligvis motsatt i eurolandene, der dyrere olje fører til økt arbeidsledighet og innstramminger. Dette er hovedårsaken til at Norge ofte har andre behov for rentesetting enn ØMU-landene. Derfor ville der være spesielt uheldig for Norge å overlate til Den europeiske sentralbanken å styre rentepolitikken.

Ingen påvirkning

«...verken ESB eller de nasjonale sentralbanker eller medlemmene av deres beslutningsorganer [skal] be om eller motta instruks fra Fellesskapets organer eller institusjoner, medlemsstatenes regjeringer eller noen annen instans.»

**EF-traktatens
artikkel 108, som
endret i Maastricht.**

Hamrer løs på sentralbanken

«Stiglitz hamrer løs på den europeiske sentralbanken, som han mener er lite fleksibel.

– Sentralbanken er kun opptatt av historiske økonomiske problemer og ikke det som er utfordringene i dag og i fremtiden. Det er altfor mye fokus på inflasjon. Det var et problem tidligere, men nå burde sentralbanken bruke tiden på dagens viktige saker, nemlig vekst og arbeidsmarked, sier Stiglitz, og peker på den høye arbeidsledigheten i Europa.

(...)

Stiglitz mener Europa var altfor tidlig ute med å opprette en felles valuta. Han mener de økono-

miske instrumentene som skulle gi suksess for euro ikke var plass, og påpeker det er for store forskjeller i eurolandene. Han advarer de skandinaviske landene mot å bli med i eurosamarbeidet.

– Nei, ikke med rammeverket og forholdene som er nå. Norge, Sverige og Danmark har stabil økonomi. Med euro er det de store landene som bestemmer, og det blir mer usikkerhet, sier han.»

**Fra artikkelen «Skamroser det norske oljefondet»,
Aftenposten 16.06.04. Joseph Stiglitz er professor i
økonomi ved Columbia-universitetet i USA og
nobelprisvinner i økonomi.**

Sagt om stabilitetspakten

«Vi vet alle hva som må gjøres. Problemet er at vi ikke vet hvordan vi skal vinne valg etter at vi har gjort det.»

Luxembourgs statsminister Jean-Claude Juncker, Dagens Næringsliv 10.07.06.

«Jeg vet utmerket godt at stabilitetspakten, som alle rigide bestemmelser, er idiotisk.»

Daværende formann i EU-kommisjonen, Romani Prodi, Le Monde oktober 01.

Konvergenskrav

I Maastricht-traktaten ble det slått fast at alle land som skulle inn i pengeunionen måtte oppfylle bestemte krav til inflasjon, rentenivå, offentlig underskudd, statsgjeld og valutastabilitet. Disse kravene var på ingen måte enkle for medlemslandene å følge opp. I de fleste EU-landene måtte regjeringene gå til harde innstramningstiltak for å holde de offentlige utgiftene nede.

Høsten 1995 lanserte daværende statsminister i Frankrike, Alain Juppé, den såkalte Plan Juppé for massive kutt i franske velferdstilbud for å overholde konvergenskravene. Resultatet var enorme demonstrasjonstog med studenter, arbeidere, bønder og arbeidsledige. Flere hundre tusen gikk ut i streik. Presset fra befolkningen ble så stort at kuttforslagene måtte trekkes tilbake, og Juppé gikk av som statsminister.

I Sverige måtte 118 milliarder svenske kroner kuttes fra de offentlige budsjettene. Göran Persson omtalte den svenske innstramningsplanen slik da den ble sendt til Brussel for godkjenning i juni 1995: Den er «*et av de største program for sanering av de offentlige finansene som er gjennomført i noe industriland i etterkrigstida*» (Nei til EUs skriftsserie 1-1999, s. 10). Les Pernille Frahm sin artikkel i dette heftet for mer informasjon om kutt i velferdstilbud som en konsekvens av ØMU.

Kravene til land som deltar i pengeunionen har vist seg vanskelige å overholde, og en rekke euroland har hatt større underskudd på statsbudsjettene enn tillatt. Ifølge stabilitetspakten skal land som bryter disse reglene bli ilagt en straff. For hver prosent som underskuddet overstiger den satte grensen på tre prosent, skal en kvart prosent av nasjonalproduktet betales som depositum til Brussel. Disse pengene skal først tilbakebetales når underskuddet på statsbudsjettet igjen er under tre prosent. Logikken er altså at dersom et land er i en nedgangsperiode, så skal det ikke kunne bruke mer penger for å sette hjulene i økonomien igang. Tvert imot – dersom et land har for stort underskudd, så får det enda mindre penger å rutte med på grunn av straffetiltakene.

Stabilitets- og vekstpakten

Gjennom den såkalte Stabilitets- og vekstpakten har EU-landene som er fullt ut med i ØMU og har innført euro, forpliktet seg til å føre en finanspolitikk med lave budsjettunderskudd og begrenset statsgjeld, jfr. det tredje konvergenstkriteriet. Pakten er basert på artikkel 99 og 104(2) i Traktat om opprettelse av det europeiske fellesskap, slik den ble endret av Maastricht-traktaten. Den ble vedtatt i 1997 og senere myket noe opp av EU-rådet i mars 2005. EU-kommisjonen skal overvåke om landene oppfyller kravene og har sanksjonsmyndighet.

Hvorfor regler for finanspolitikken?

Det er selvsagt ikke positivt at et land har store underskudd på statsbudsjettet. Men i enkelte situasjoner kan det være nødvendig å bruke litt ekstra penger for å sette i gang økonomien, og slik komme seg ut av en nedgangsperiode så fort som mulig. Det er denne fleksibiliteten eurolandene frarøves i Stabilitetspakten, og dette er grunnen til at den har vekket så mye debatt i EU. Flere land har gjen-tatte ganger brutt reglene, og det har blitt hevdet at kravene til eurolandene er for strenge. Hvorfor ble så disse begrensningene på finanspolitikken satt? Grunnen er at en valutasoner der rentepolitikken bestemmes på EU-nivå, mens finanspolitikken settes på nasjonalt nivå, skaper koordineringsproblemer. Hvis et land fører en ekspansiv finanspolitikk, vil det vanligvis føre til høyere aktivitetsnivå i økonomien og høyere inflasjon.

I euroområdet styrer Den europeiske sentralbanken etter ett mål – at inflasjonen skal være under 2 prosent. Dersom ett land fører en ekspansiv politikk, må derfor de andre landene stramme inn ekstra for å holde inflasjonsmålet uten at det

Konvergenkrav

EU har fastsatt flere økonomiske krav som må være oppfylt før et medlemsland kan bli en del av ØMUs tredje, siste fase og innføre euro. De fire såkalte konvergenkravene er:

- Inflasjonen kan ikke være mer enn 1,5 % over gjennomsnittet for de tre EU-landene som har lavest inflasjon.
- Rentenivået kan ikke være mer enn 2 % over gjennomsnittet for de tre landene som har lavest inflasjon.
- Underskuddet på statsbudsjettet må ikke overstige 3 % av landets BNP. Statsgjelden må ikke utgjøre mer enn 60 % av BNP. Det åpnes her for visse avvik, men dette må være begrunnet i spesielle forhold og det må være en utviklingstrend i retning av å innfri kravene.
- Valutakursen må være stabil. Man skal ha vært tilsluttet EUs vekslingskursmekanisme (ERM II) i to år og ikke devaluert i denne perioden.

Konvergenkravene er basert på bestemmelser i Maastricht-traktaten, som trådte i kraft i 1993, uttrykt i den reviderte artikkel 121(1) i Traktat om opprettelse av det europeiske fellesskap samt en egen protokoll.

settes en for høy rente. Hvert enkelt land vil isolert sett ha gode grunner til å føre en ekspansiv politikk, siden ESB vurderer euroområdet som helhet når renta settes og ikke reagerer direkte på politikken i enkeltland. Derfor legger altså en del-takelse i ØMU klare begrensninger på finanspolitikken og landenes handlingsrom i statsbudsjettet. Akkurat hvilke krav som skal stilles er en pågående debatt, og en kamp mellom de små og store landene. Som mange har påpekt – hva er poenget med en lov som de store og sterke ikke forholder seg til?

Mildere krav

På EU-toppmøtet i mars 2005 vant tilhengerne av en oppmyking av de finanspolitiske reglene fram. Etter en tøff drakamp bestemte EU-lederne at flere typer utgifter skal trekkes fra når det kontrolleres om underskuddet på statsbudsjettet er for stort. Det er for eksempel nå mulig å se bort fra utgifter til offentlige investeringer, utgifter til forskning og utvikling, «*finansielle bidrag til å fremme internasjonal solidaritet*» og utgifter som bidrar til «*gjenforening av Europa*». Dessuten kan eurolandene tillate seg en lengre periode med større budsjettunderskudd før de får reprimande fra EU-kommisjonen.

Denne oppmykingen av Stabilitetspakten gir myndighetene i hvert medlemsland mer handlingsrom. Samtidig er det fare for at den økte muligheten til å drive en ekspansiv finanspolitikk etter hvert vil føre til et høyere rentenivå og større interne spenninger. Dette har bidratt til krav fra flere hold om mer makt til EU over den nasjonale økonomiske politikken og en enda mer sentralstyrt union.

Den økonomiske stabiliteten i eurolandene får en ekstra utfordring på grunn av østutvidelsen. De øst-europeiske landene som ble EU-medlemmer i 2004 har jevnt over en høyere inflasjon enn eurolandene. Frykten for at dette skal bidra til større spenninger innad i valutaunionen er nok en viktig årsak til at flere nye medlemsland har fått lange overgangsperioder før de må innføre euro. Se artikkelen til Carl-Erik Schulz for mer om dette.

Store land slipper?

Gjelder reglene i Stabilitetspakten i praksis? Dette ble satt på prøve i EU-systemet i 2003/04. Etter at Tyskland og Frankrike for tredje år på rad hadde større budsjettunderskudd enn tillatt, foreslo EU-kommisjonen å iverksette straffetiltak mot de to landene. Men da eurolandenes finansministre møttes i november 2003, bestemte de seg for å tilsidesette kommisjonens forslag. Dette førte til intern splid. Nederland, Østerrike, Spania og Portugal var frustrerte over at de to tungvektene Tyskland og Frankrike slapp sanksjoner, og EU-kommisjonen svarte med å bringe saken inn for EF-domstolen. I juli 2004 fikk finansministrene passene påskrevet, domstolen konkluderte med at deres vedtak var i strid med Stabilitetspakten. I ettertid valgte EU-kommisjonen likevel ikke å foreslå straffetiltak mot Tyskland og Frankrike på ny. Dette møtte krass kritikk fra flere hold, og EU-kommisjonen ble beskyldt for å ha bøyd av i kampen mot EUs største og sterkeste land.

Het streikehøst i eurosonen

«I likhet med 11 av de 13 eurolandene har Italia denne høsten vært hjem søkt av streikebølger. I Italia hevder medier at dette skal være den verste i landet på 20 år. En omfattende aksjon blant landets trailersjåfører stanset sist uke nesten all varetransport i landet. (...) Det gjennomgående trekket ved streikene i eurolandene er at de skjer i offentlig sektor. Ansatte her streiker mot de nasjonale regjeringenes planer om reformer... I Frankrike har store deler av samfunnet stått stille i rundt to uker i høst. I Tyskland regnet en med tap på omkring 400 millioner kroner pr. streikedag. Tallene fra Frankrike spriker, men er betydelig høyere.»

Aftenposten 16.12.07.

Arbeidstakere må ta støytten

Gjennom deltakelse i pengeunionen reduseres landenes mulighet til å styre den økonomiske politikken kraftig. Siden renta settes av Den europeiske sentralbanken kan den ikke brukes som et styringsverktøy for å «sette igang» økonomien med rentenedsettelse, eller å sette opp renta for å unngå overoppheting. Samtidig legger Stabilitetspakten stramme føringer på de nasjonale statsbudsjettene. Dette hindrer et land i å drive motkonjunkturpolitikk, og kan igjen føre til lengre og tøffere nedgangstider med høy arbeidsledighet.

Men når man ikke kan bruke nasjonal finans- eller rentepolitikk for å utjevne svingningene mellom og innad i land, hvilke virkemidler står da igjen? For det første presser denne problemstillingen fram en debatt om hvorvidt EU bør sentraliseres ytterligere i retning av en stat, med skatter og avgifter som kan gi unionen et større sentralt budsjett. Les mer om dette i Sören Wibe sin artikkel. For det andre ønsker EU at disse svingningene skal utjevnes ved at arbeidstakerne flytter fra land der arbeidsledigheten er høy, til land der ledigheten er lav. «Løsningen» er en amerikanisering av arbeidslivet, der det er større lønnsforskjeller og lettere å si opp folk.

Fokuset på såkalt fleksibilisering av arbeidsmarkedet har vært sentralt for EUs toppledere i en årrekke. Etter at Maastricht-traktaten ble vedtatt sluttet EU-toppmøtet i desember 1995 seg enstemmig til en tiltakspakke som anbefalte større lønnsforskjeller, lavere arbeidsledighetstrygd og desentralisering av lønnsforhandlinger ned til bedriftsnivå. I 2000 vedtok EU-toppmøtet i Lisboa målsettingen om at EU skulle bli det mest konkurransedyktige området i verden innen 2010. I de årlige evalueringene av Lisboa-strategien trekkes dereguleringen av arbeidsmarkedet fram som helt sentralt. Derfor ble da også 2006 utnevnt til «det europeiske året for arbeideres mobilitet».

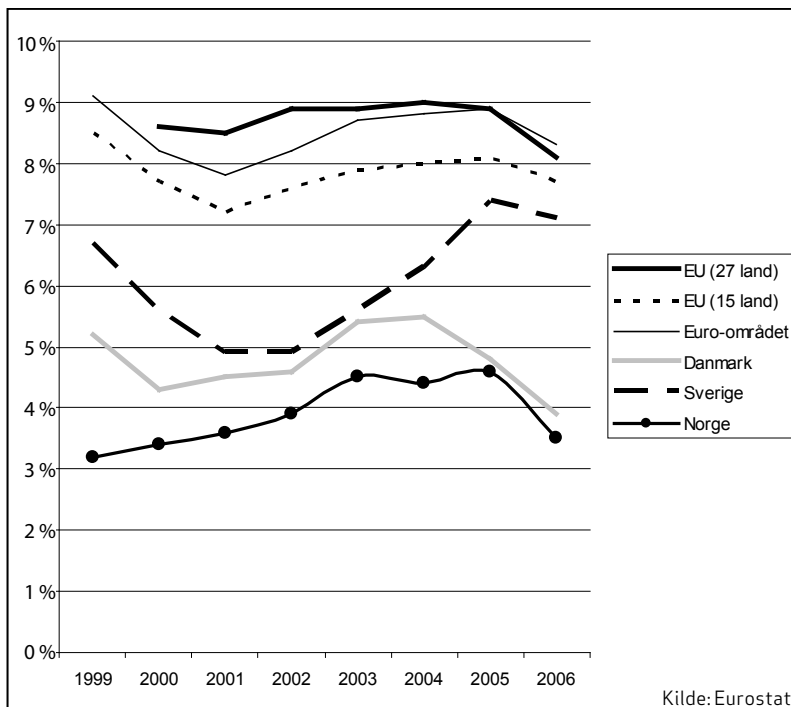
EU-borgerne har imidlertid vist seg langt mindre flyttevillige enn for eksempel innbyggerne i USA. Ifølge «Den europeiske handlingsplanen for jobbmobilitet 2007-2010» (vedtatt i desember 2007) er bare 2 prosent av de arbeidsdyktige EU-

Finne på vingård

«Når den finske skogsarbeideren med glede finner seg jobb i en fransk vingård, da fungerer ØMU.»

Göran Persson,
tidligere svensk
statsminister, i Dagens
Politik 09.05.96.

Arbeidsledighet 1999-2006

innbyggerne i jobb i et annet EU-land enn de opprinnelig kommer fra. Dette er ikke godt nok for EU. Den samme handlingsplanen slår derfor fast at «*arbeidstakere må bli mer mobile, både mellom jobber, mellom regioner og medlemsland*» og at «*arbeidsmobilitet er et hovedinstrument for å oppnå et effektivt, velfungerende indre marked (...)*». Dette innebærer både positive og negative konsekvenser for arbeidstakerne. På den ene siden fjernes mange byråkratiske hindringer, som gjør det enklere for folk som ønsker å flytte til et annet land for å arbeide. Men på den andre siden legges det et økende press på folk som *ikke* ønsker å flytte. Gjennom dårligere ordninger for arbeidsledige, større lønnsforskjeller og svakere oppsigelsesvern er planen at flere skal føle seg nødt til å flytte dit det er ledig jobb for å klare å forsørge seg og selv og familien.

I arbeidet med å deregulere arbeidsmarkedet, fokuserer EU spesielt på tjenestesektoren. Her er EUs tjenstedirektiv, som ble vedtatt endelig i EU-systemet 11. desember 2006, sentralt. Slik berører også EUs press på arbeidstakerne Norge direkte gjennom EØS-avtalen (se Vett 2/2007).

Fordeler med euro?

Bakgrunnen for innføring av euro er først og fremst politisk, og det har ikke manglet på advarsler fra økonomer. Målet er en tettere union, og en sterkere felles identitet innad EU. Derfor har også Europabevegelsen og Europeisk Ungdom i Norge – når de argumenterer for euroens fortreffelighet – i stor grad vektlagt det historiske grunnlaget for en felles valuta og påstanden om at euro fremmer fred.

Pokémonfaktoren og euro

«2002 vil for alltid være et historisk år for mange europeere. Det var dette året euroen kom mellom hendene på oss, og mange av oss kunne føle at vi hadde Europa i lomma. For første gang kunne jeg dra på ferie fra Finland i nord til Hellas i sør og betale med de samme myntene og sedlene, og få det samme smilet fra mannen i butikken i hjørnet. Nå kunne du se barna sitte og sammenligne mynter som om det var Pokémon-kort. "Se, en finsk euro!" "Jeg har to franske, kan jeg bytte en mot en østerriksk?"»

Fra rapporten *Euro – drøm og virkelighet!*, utgitt av Europeisk Ungdom og Europabevegelsen i 2002.

I rapporten *Euro – drøm og virkelighet!*, utgitt av Europeisk Ungdom og Europabevegelsen i 2002, heter det:

«Euroen gir alle europeere følelsen av å tilhøre et større hele – en felles kulturell bakgrunn. Euroen skaper vennskap og forståelse mellom folk. Dette reduserer muligheten for at europeere oppfatter hverandre som rivaler.»

Det er vanskelig å finne historisk belegg for argumentet om at en felles valuta forhindrer krig. Tvert i mot foregår flertallet av krigene som pågår i verden innenfor samme valutaområde (Röda EU-tema 1-2003, s. 26). Det er få som mener at løsningen på Palestina-konflikten henger sammen med valutaen. Det er ganske enkelt andre, og mer innviklede, forhold enn valg av myntenheten som bidrar til krig.

Slik undertegnende ser det, er det bare to klare fordeler med euroen. Det ene er at man slipper å veksle penger når man reiser mellom euroland. Det andre er at bedrifter som handler med euroområdet vil få mer stabile vilkår, siden de ikke må forholde seg til brå endringer i valutakursen.

Lite fristende tvangstrøye

I sum er ulempene ved euro langt større enn de nevnte fordelene. Landene i Europa er forskjellige, og har ulike behov når det kommer til økonomisk politikk. Norge skiller seg særlig ut i denne sammenhengen. Dette skyldes at den norske økonomien reagerer annerledes på endringer i oljeprisen, men også fordi den såkalte skandinaviske velferdsmodellen ville bli satt under et voldsomt press dersom Norge hadde innført euro. Muligheten til å føre en politikk med mål om høy sysselsetting og gode offentlige velferdsordninger reduseres kraftig dersom myndighetene mister de viktigste instrumentene for å nettopp føre en slik politikk.

Nære handelspartnere for Norge, som Danmark, Sverige, Island og Storbritannia, har ikke innført euro. Den danske statsministeren Anders Fogh Rasmussen har ytret planer om en ny folkeavstemning om innføring av euro (og de tre andre EU-forbeholdene Danmark har), men det er langt fra sikkert at en slik

Vennskap på prøve

«Gjør tankeeksperimentet at 15 gode venner blir enige om å gå sammen i en klubb med felles regler for privatøkonomien. Ingen får lov til å ta opp mer gjeld enn vedtektene tillater, ingen får øke sine utgifter over et visst nivå og så videre. Og ingen får lov til å melde seg ut av klubben. Finnes det noen som tror at vennskapet vil styrkes av et slikt arrangement?»

Stefan de Vylder,
svensk nasjonal-
økonom, i Göteborg-
Posten 22.10.02.

avstemning vil gi et annet resultat enn da danskene stemte nei i 2000. Utviklingen i dansk økonomi, blant annet markant lavere arbeidsledighet, tilsier også at det har vært gunstig å stå utenfor eurosonen. Likeledes vedgikk den svenske finansministeren Anders Borg – tidligere en ivrig euroentusiast – i mai 2007 at det ikke var noen hast for Sverige å innføre euro og at det ikke var noen vesentlige ulemper ved å stå utenfor myntunionen (European Voice 3-9.05.07). For Norges del er i alle fall hovedargumentene mot euro knyttet til økonomiske og sosiale forhold som ikke blir mindre viktige uansett om Danmark og Sverige velger krone eller euro.

Anbefalt litteratur

EMU - Fakta, argument och myter, Röda EU-tema 1-2003, utgitt av GUE/NGL-gruppen i EU-parlamentet, skrevet av Jonas Sjøstedt

Euro - en fare for EU, men ingen trussel for Norge, Nei til EUs skriftserie 1-1999, skrevet av Dag Seierstad

Euro – drøm og virkelighet!, rapport utgitt av Europeisk Ungdom og Europa-bevegelsen i 2002

Scandinavians said No to the Euro, hefte fra Folkebevægelsen mod EU sin delegasjon i EU-parlamentet, utgitt i 2006

«Passer EURO for Norge?», HORISONT nr 3/2003, skrevet av Tor Hersoug

Euroen – et dårlig prosjekt, særlig for kvinner

Den skattefinansierte velferden i Danmark er en viktig forutsetning for at kvinner i barnefamilier kan ha et arbeid og en karriere. De fleste land i eurosone har derimot en høy grad av privatfinansiert velferd, og i flere land betyr det å få barn et farvel til arbeidsmarkedet.

Den felles mynten, og ikke minst den politikken som er knyttet til euroen, medfører at eurosone blir et felles økonomisk område. Det har store konsekvenser. Normalt kan et land bruke forskjellige finansielle verktøy for å regulere økonomien: Devaluering, revaluering, finanspolitiske innstramminger, regulere sysselsettingsandelen osv.

De nordiske landene – særlig Sverige og Danmark – har en svært høy beskatning, som langt på vei finansierer vår velferd. Mange års borgerlig styre i Danmark har, til tross for iherdige forsøk, ennå ikke maktet å flytte denne skattefinansierte velferden over på private ordninger.

Den skattefinansierte velferden er langt på vei en viktig forutsetning for at det blir lettere for kvinner i barnefamilier å ha et arbeid og en karriere. I Italia og Spania velger de kvinnene som ønsker å være på arbeidsmarkedet i økende grad ikke å få barn. Det offentlige tilbudet av barnehager eller lignende er for dårlig eller nesten ikke-eksisterende. Barn betyr farvel til arbeidsmarkedet, og dermed sterk avhengighet av en forsørger.

Dette vil ingen kvinner lengre finne seg i. I De nordiske landene har vi tilkjempet oss offentlig ordnet barnepass, som ikke bare oppbevarer våre barn, men som også gir dem viktig pedagogisk oppfølging. Man kan si at hvis det er noe som er vår felles kulturarv, så er det daginstitusjonen!

EU-skatt eller privat forsikring

En tilpasning mellom eurosone-landene kan ta to veier: Enten en utvikling i retning av en stigende felles EU-skatt for å finansiere felles omsorgsoppgaver, eller en nedtrapping av det høye nordiske skattenivået og dermed de offentlige velferdsytelsene. Man kan jo spørre seg selv hva man tror er mest sannsynlig!

Selv hvis det lykkes for de liberalistiske kreftene i Norden å nedtrappe skattene og trappe opp de private forsikringsmodellene, er ikke det slutten på problemene. I Sverige er økonomien tett knyttet til tung industriell produksjon, i Danmark er det landbruk og tjenester vi skal leve av. En voldsom epidemi av svinepest vil slå store huller i dansk økonomi, men betyr mindre i for eksempel den franske og tyske økonomien. Vil Den europeiske sentralbanken styre eurokursen til fordel for en krise i Danmark, hvis resten av EU har en god økonomi? Neppe. Det vil være situasjonen for de store europeiske økonomiene som kommer til å bestemme kursen hos

Foto: SF

Av Pernille Frahm

Tidligere EU-parlamentariker og nå medlem av Folketinget (Socialistisk Folkeparti)

sentralbanken. En liten «provins» som Danmark betyr minimalt i den store felles europeiske økonomien.

Et innlysende dårlig prosjekt

En gang på 50-tallet snakket man i Nordisk Råd om å innføre en felles nordisk krone. Man valgte å legge vekk prosjektet, fordi de nordiske landenes økonomier var for forskjellige. Og forskjellene er da også store, men de er ingenting imot forskjellene i eurosonen i dag.

Selv innenfor et ellers lite og homogent område som Danmark, opplever vi asymmetriske økonomiske utviklingstrekk. Derfor treffer vi på nasjonalt plan en del tiltak som skal utjevne forskjellene mellom landets kommuner, til stor irritasjon for borgermestrene i de rike kommunene som må overføre penger til de mindre bemidlede delene av landet – typisk utkantsområder som Nordjylland og øyene sør for Sjælland.

Man kan spørre seg selv av hvilken type og størrelse en EU-skatt skal være for å oppveie de asymmetriske økonomiske utviklingstrekkene som er og vil komme i eurosonen.

Med egen valuta har man tross sterk tilknytning til euroen og den europeiske økonomien en mulighet til å regulere sin økonomi og begrense arbeidsløshet, fattigdom og store sosiale og regionale forskjeller. Det er derfor et innlysende dårlig prosjekt, særlig for land med en så relativt stor nasjonal økonomi som for eksempel Sverige og Danmark, å gi fra seg disse mulighetene.

Oversatt fra dansk av Morten Harper.

Euro og de nye EU-landene

Hvordan vil det påvirke euroområdet at de nye EU-landene innfører den felles valutaen?

Av EU-landene har idag 13 land den felles valutaen euro. Slovenia innførte euro fra 2007, mens både Estland og Litauen ønsket det, men fikk ikke lov. Alle nye EU-land er forpliktet til å innføre euro, og til aktivt å ta tiltak for å nå dit.

'Venterommet' før euro innføres er ERM. Det er et samarbeid der valutakursen knyttes til euro, men får lov til å variere en del. Landene skal så ha ned inflasjon og rente, og kutte ned statsgjeld og underskudd på offentlige budsjett. Når euro-landene er fornøyd kan hvert land innføre euro. Forspillet til euro kan være smertefullt for folk i de nye EU-landene. Kutt i offentlige budsjett, arbeidsløse og press mot lønnsstillegg er deler av pakka. Noen av landene gjør nær sagt alt for å få euro. Polen, Tsjekkia og Ungarn (de tre største landene) har foreløpig skutt dette ut i tid. Det er heller ikke klart hvor entusiastiske EU er for å få mange nye euro-medlemmer. Her skal vi se på hvordan det kan påvirke euroområdet at de nye EU-landene innfører den felles valutaen. Virkningene av euro for de nye landene i øst blir ikke drøftet inngående.

I EU er det en løpende debatt om utvidelsen av Euro-området. Noen er positive, mange er bekymret og skeptiske, og nær sagt alle peker på at bare et betydelig mer overnasjonalt EU kan få euro til å fungere. Erfaringen internasjonalt de siste tiårene er at flytende valutakurser mellom landene har blitt mer foretrukket – ut fra bitre erfaringer med faste kurser. Erfaringene fra å innføre felles valuta i mange land, såkalte valutaunioner, er dårlige. De fungerer bare når landene også 'slås sammen' til nye nasjonalstater.

Landene har ulike problemer

Det er ikke slik at euro-landene klarer seg mye bedre enn de andre EU-landene. Riktignok er de blant de rikeste, men veksten i BNP er langsommere enn for de andre EU-landene, veksten i sysselsetting omtrent lik, prisstigningen høyere og veksten i arbeidsproduktivitet lavere. Landene i øst har store underskudd på driftsbalansen med utlandet – og dermed økende utenlandsgjeld og bedrifter som blir tatt over fra utlandet. De har også store underskudd på offentlige budsjett, og de er neppe tjent med å kjapt oppfylle euro-kravene. Derfor ser en også at de tre store, Polen, Ungarn og Tsjekkia, har få konkrete planer om å tilpasse seg. Uten endring i politikken ligger euro mange tiår inn i framtida for disse landene.

Hva er problemene, hva er løsningsforslagene og hva kan de føre til?

Problemene med å utvide euroområdet er knyttet til at det blir et større område å holde styr på for EU sin sentralbank ESB. De landene som blir med er mer forskjellige enn før, og ESB blir mye vanskeligere å lede med over 25 medlemsland enn med de 13 som nå er med.

Av Carl-Erik Schulz

Professor ved Institutt for økonomi ved Universitetet i Tromsø

På plussiden er de mindre kostnadene med veksling og eventuelle fordeler av økt integrering mellom landene når de får felles valutakurs, rente og pengesystem. Opp mot dette står to andre virkninger:

- Landene kan utvikle seg ulikt over tid, og de kan ikke endre kursene for å tilpasse økonomiene sine til dette.
- Landene kan ha helt ulike økonomiske utfordringer – gjerne kalt ulike 'sjokk'.

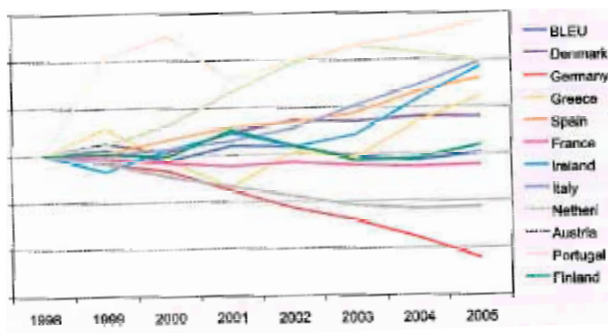
For Norge er det velkjent at oljeprisendringer krever en helt annen politikk for oss (storeksportør av olje og gass) enn for EU (stor importør). For landene i øst er det også slike ulike sjokk. Noe av dette kommer av at de er fattigere, og at de har annerledes produksjonsstruktur. Noe kommer av at de vokser på andre måter enn de gamle EU-landene. Dermed får de indre problemer som er annerledes. Økt statsgjeld og store underskudd på driftsbalansen med utlandet er nevnt. Figuren nedenfor viser at også lønnsutviklingen er annerledes.

Balansen mellom fordeler og ulemper er viktig for euroområdet. Skal valutaen overleve så må den ha landenes støtte. Når brytningene blir for store så svekkes entusiasmen for felles valuta – rett og slett fordi den skaper for sterke problemer hjemme. Jo mer like landene er – jo enklere er det med euro. Jo mer fleksible landene er til å takle endringer uten endra valutakurs, jo mer tåler de av ulike sjokk. Problemet for eurolandene er at de alt nå er i grensesonen for at euro er mulig, og nye medlemmer gjør på kort sikt problemene større.

Økonomisk og sosial uro

Opgavene for sentralbanken med en felles valuta er å påvirke hele euroområdet med en felles pengepolitikk. Det er slik Norges Bank gjør i Norge, selv om forholdene er svært forskjellig. Pengepolitikken får betydning for rentenivået i eurolandene og for eurokursen overfor andre land. Den virker også på inflasjonen. Siden kapital flyttes fritt mellom eurolandene så vil rentenivået bli tilnærmet likt i alle landene. Men landene utvikler seg ganske forskjellig. I dagens euroland har for eksempel lønnskostnadene pr. produsert enhet endret seg svært forskjellig slik det er i figuren. Når landene har felles valuta uttrykkes slike forskjeller i 'realvalutakursen' – som viser forskjell i lønnskostnad pr produsert enhet.

Realvalutakursen i EU, basert på lønnskostnad pr produsert enhet

Land med høy lønnsøkning pr. produsert enhet gir lavere profitt for eierne – og ingen endring i valutakurs innad justerer for det. Følgelig vil etter hvert enten bedrifter og jobber flytte på seg, eller det blir satt jernpress for å få ned lønnsøkninger og fjerne rettigheter for arbeiderne. De nye medlemslandene er betydelig mer forskjellige. Mange av dem var langt nede økonomisk etter oppløsningen av de økonomiske ordningene i Øst-Europa. Dermed vokser de ofte kjapt – mens eurolandene har vokst langsomt. Statsøkonomien har vært i uorden – og er det ofte fortsatt, lønnsnivået og produktiviteten er lav. Næringsstrukturen endres. Tall for Estland og Slovenia viser dobbelt så store lønnsøkninger som i eurolandene. Alt dette endres mye raskere enn i eurolandene. Det betyr at det i lang tid vil være stort behov for å endre vekslingskursene mellom landene. Dersom det ikke blir mulig (og felles valuta gjør jo det umulig) så må en vente mye større økonomisk og sosial uro.

Det er flere veier ut av dette:

- Styrke sentralbankens makt og innskrenke enkeltlands innflytelse i ECB.
- Godta mer sosial uro og sosial urettferdighet.
- Utvikle en nasjonalfølelse i eurolandene, en begeistring for EU.
- Innføre mer skatt til EU sentralt og styring av landenes sosiale utgifter og budsjetter direkte.
- Begrense opptak av nye euroland.

ESB – EUs sentralbank

ESB får et større område å styre pengepolitikken i når flere land innfører euro. Det betyr at styret for sentralbanken blir enormt stort dersom alle land skal være representert. ESB sitt styre har seks medlemmer som er utnevnt uavhengig av landene. Resten er fra bestemte medlemsland, selv om de er instruert til ikke å la seg påvirke hjemmefra. Nå er det 15 medlemsland, dette kan øke til opp mot 25 land. Mange av disse er små, både i folketall og økonomisk aktivitet (Malta, Luxemburg, de baltiske landene). Hvis alle skal ha et styremedlem blir det et veldig spenn mellom de folkerike landene og smålandene – der de store er redd for å få vedtak i strid med store folkegruppers og bedrifters interesse. Derfor har EU vedtatt en plan som begrenser stemmeretten. Styremedlemmene sirkulerer, men slik at de store er sterkere representert enn de små. De minste landene får bare styremedlem i kortere perioder. Uten en slik ordning blir banken vanskelig å styre, og rente og valutakurs kan bli bestemt av relativt små folkegrupper – også om de store protesterer. Med en slik ordning får smålandene liten mulighet til innflytelse på en rente og valutakurs som faktisk er veldig viktig for dem. ESB sitter i en uløselig konflikt så lenge EU omfatter så store og forskjellige områder.

Jevne ut uten å ha ulik rente og valuta

Siden euro er felles, så vil alle landene ha samme mynt, og dermed samme valutakurs overfor andre land. Rentenivået blir også tilnærmet likt. Hvis da lønnsnivået pr. produsert enhet utvikler seg ulikt over tid mellom landene, så vil bedriftene i land med høye lønninger få problemer i konkurransen med de andre eurolandene.

Foto: EU

Uten felles valuta vil dette justeres mye gjennom endring i valutakursene slik at det får mindre dramatiske følger. Som kjent er det ikke felles lønnsoppgjør for Europa, og det er heller ikke noe ønske fra fagbevegelsen om å få slike gigantavtaler felles for så ulike land. Problemene gjelder ikke bare lønnskampen. Det er like mye snakk om utviklingen i produktivitet pr. arbeidstime, og utviklingen av arbeidsforholdene. Da franske arbeidere fikk presset ned arbeidstida, ble dette et problem for de andre eurolandene. Det ble reist krav om felles politikk på slike områder – siden det er felles valuta.

De nye EU-medlemmene vokser fort, og arbeidsforholdene endres raskt. Dermed øker også lønn pr. produsert enhet ganske forskjellig fra resten av EU, og en felles valuta vil være et stort problem for alle parter over tid. Innfører landene en sterk vekslingskurs når de går over til euro så kan de få problem slik Øst-Tyskland fikk, med for dyre varer å selge. Innfører de en for lav kurs må folk kjøpe dyre varer utenfra – og landene kan en tid selge sine billig. Problemet er at dette endrer seg kjapt, rett og slett fordi landene i øst forandrer seg mye raskere enn de i vest. Og med felles valuta har de få midler til å sikre full sysselsetting og jevn aktivitet. Dette viser seg i at endringen i lønn og arbeidsproduktivitet er så forskjellig. Svaret fra EU er at landene må ta 'den tunge veien', som betyr arbeidskonflikt, langsiktige lønnsnedskjæringer i land som trenger å svekke valutaen, og

samlet sett sterke endringer i fagbevegelsens arbeidsvilkår. Dette er en politikk for økt sosial uro.

Euro skjerper kravet om et sterkt EU

Eurotilhengerne peker på at mottiltaket er styrket sentralmakt i EU. En hovedsak her er EU-kontroll over størrelsen på offentlige budsjett i eurolandene, og felles politikk for sosial trygghet. Det er her det er muligheter til å overføre penger til land og områder med økonomiske problemer, og til å stramme livreima på land med bedre ordninger. Slik blir det gjort i store områder som USA, men de har jo mindre velferd å ta vare på.

De nye medlemslandene fører til at det blir mye større forskjell innenfor euroområdet. Samtidig som behovet for sentral styring øker, så øker også spennin-gen mellom de landene som skal ha felles fordeling. Land med sterke offentlige fordelingssystemer (som i Norden) står overfor land med stadig større inntekts-forskjeller og mindre utjevning over offentlige budsjett. Det er derfor ingen enkel trylleformel for å ha samme velferdsstat i Romania og Finland. Dette kan føre til svære motsetninger.

I tillegg vil de ha EU-innflytelse på de faktorene som hindrer det de kaller fleksibilitet. Vi så over at når kursene er faste så må ikke landene utvikle seg for ulikt. Derfor øker kravene om at landene tilpasser seg ved å gjøre arbeidsmarkedene mer 'fleksible'. Det betyr at ansettelsesforhold, lønnsforhold og arbeidervern skal være lettere å endre, og at landene ikke skal innføre ordninger uavhengig av EU. Ingen lystelig utvikling for fagbevegelsen og arbeidsfolk i euroområdet.

De nye medlemmene i eurosoneen skjerper disse kravene dersom valutaen skal overleve. Tyskland har jo smertelig erfart at det ikke var enkelt å slå sammen to land og innføre felles valuta. Men de hadde et sterkt nasjonalfellesskap å bygge på. Det har ikke EU, og det ser ut til at 'Europa-entusiasmen' er et langt lerret å bleke. Det er gode grunner til det, men for euro gjør det at utsiktene er ganske tvilsomme. Jo flere som blir med, jo mer trengs sentralisering – og jo mer vil dette smerte for mange land.

Det er derfor ikke rart at mange av de nye EU-landene nøler med å tilpasse seg til euro. Hverken de eller euro-landene har antakelig opplagte interesser av at de blir med i overskuelig framtid. For oss som står utenfor gjør dette valgene til Sverige og Storbritannia mer forståelige. Euro er for tida et argument som må friste de færreste.

Av Sören Wibe

Tidligere EU-parlamentariker og riksdagsmedlem (Socialdemokraterna). Professor ved Institutt for skogs-økonomi, Sveriges landbruksuniversitet

ØMU og den nasjonale selvstendigheten

ØMU er politikk, ikke økonomi. Det hele handler om å gjøre pengepolitikken overstatlig, som ledd i etableringen av et Europas forente stater.

Det kan knapt ha unnsloppet noen at den viktigste drivkraften bak EU-prosjektet er viljen til å støpe om Europa fra et system av selvstendige stater til en føderal stormakt. Denne målsetningen – som er lett å belegge med sitat – har vært til stede helt siden prosjektet startet med Kull- og stålunionen tidlig på 1950-tallet. Alle de som nå kalles «Europas fedre» – Jean Monnet, Robert Schuman, Altiero Spinelli, Konrad Adenauer med flere – har vært bevisste på denne målsetningen om et føderalt Europa. Men de visste også at et slikt prosjekt ikke ville aksepteres av de europeiske innbyggerne. Hvis man rettet et direkte spørsmål til borgerne i Europa om de ønsket å gi opp sin nasjonale suverenitet og innlemmes i «Europas forente stater» så ville en klar majoritet svare «nei»! Derfor – det innså de som konstruerte dagens EU – må man selge prosjektet bit for bit.

Først frihandel. Deretter en felles jordbrukspolitik. Siden etableringen av et direktevalgt parlament. Deretter navnebytte, fra «Europeisk fellesskap» til «Europeisk union». Så i Maastricht gjennomføringen av en rekke nye politikkområder. I 1992 etableringen av et indre marked uten grensekontroll. Og så – 1999 – innføringen av en felles valuta – euroen (som mynt og sedler i 2002). Steg for steg har unionen blitt bygget og solgt til borgerne i Europa.

Hvert steg i denne prosessen har hatt en offisiell begrunnelse: vi får bedre økonomi, mer velfungerende demokrati, bedre bekjemping av kriminalitet eller lignende. Men bak alt dette finnes det virkelige motivet: å forvandle Europa til en enhetlig stormakt. Under min tid som EU-parlamentariker (1995-1999) tok parlamentet bokstavelig talt et hundretalls beslutninger som alle gikk ut på å flytte makt fra de nasjonale parlamentene til EUs institusjoner. Ikke én eneste beslutning innebar at makt ble flyttet den andre veien. Det samme gjelder for alle de traktatene som er inngått og den nye konstitusjonen som nå i oktober ble vedtatt av EUs regjeringssjefer. Alle forandringer har bidratt til å endre maktfordelingen mellom union og nasjon, og alle har de medført en økning av EUs makt og myndighet. Årets (2007) nye konstitusjon innebar for eksempel at stemmereglene i EUs råd endres på et 50-talls politikkområder. Det betyr konkret at på omlag 50 nye områder oppgir de enkelte landene vetoretten sin og EU får direkte lovgivningsrett over medlemsland og folk.

Ulike målsetninger og konjunkturer

Det er i dette perspektivet at ØMU – Den økonomiske og monetære unionen – må forstås. ØMU har ikke blitt til av økonomiske grunner. Hvis man samlet 100

uavhengige økonomer og spurte dem hvordan Europa skulle kunne bli mer effektiv økonomisk, ville ingen nevne ØMU. Noen ville anbefale reduserte skatter, andre et mer effektivt arbeidsmarked, men ingen ville på alvor påstå at det Europas økonomi trengte var en felles valuta.

Med en felles valuta frarøves de enkelte statene myndigheten over to viktige deler av sin økonomiske politikk: pengepolitikken og valutapolitikken. Pengepolitikken innebærer makten til å sette en egen (sentralbanks-)rente og å trykke egne sedler. Valutapolitikken innebærer muligheten til å bestemme verdien av den egne valutaen i forhold til andre land. Begge disse er viktige redskap for å føre en politikk som er spesifikt tilpasset landets problem og målsetninger.

Bedre økonomi utenfor ØMU

For å gjøre det hele konkret. Et bestemt land kan prioritere kampen mot arbeidsløshet mer enn kampen mot inflasjon. Et annet land kan ha en annen politisk målsetning: heller arbeidsløshet enn inflasjon. Når hvert land bestemmer sin egen pengepolitikk kan man selvstendig styre presist mot det målet man har. Men om den nasjonale pengepolitikken overlates til en overstatlig organisasjon, kan man ikke lenger tilpasse politikken etter landenes ulike målsetninger. Man kan bare ha ett mål, felles for alle. Og når det gjelder ØMU har man satt kampen mot inflasjon over alt annet. Man kan synes hva man vil om det, men det innebærer de facto at de enkelte landene ikke lenger råder over den økonomiske politikken.

Land har ikke bare ulike politiske målsetninger. De har også ulike økonomiske konjunkturer. Når ett land har en høykonjunktur, med stigende priser og fallende arbeidsløshet, kan et annet land befinne seg i en lavkonjunktur, med omvendt utvikling for priser, arbeidsløshet osv. Det første landet har da behov for en relativt høy rente for å motvirke inflasjonen, mens det andre landet behøver en lavere rente for å stimulere økonomien. Så lenge pengepolitikken er nasjonal fungerer dette aldeles utmerket, men når den blir overstatlig finnes ingen muligheter for nasjonal tilpasning. En rente må settes for hele området og den blir for høy for enkelte og for lav for andre land.

Det er uklart hvor mye dette har påvirket økonomien innenfor ØMU-området siden euroen ble innført 1. januar 1999. Klart er det imidlertid at den økonomiske utviklingen har vært langt bedre i de EU-landene som har valgt å stå utenfor ØMU – Sverige, Danmark og Storbritannia – enn i de landene som ble med i valutaunionen. Når ØMU-kampanjene i Danmark og Sverige raste som verst, påsto man fra ja-siden hele tiden at økonomien skulle gå mot en katastrofe hvis befolkningen ikke godtok euroen. Renter, arbeidsløshet og priser skulle stige, veksten falle og valutaene svekkes. Det var hovedinnholdet i ja-sidens budskap: Uten ØMU kommer økonomien deres til å rase sammen.

Nå har vi fasit. Ingen av ja-sidens forutsigelser har slått til. I virkeligheten har økonomien i de tre landene utenfor ØMU utviklet seg bedre enn hos landene innenfor euroområdet: renter, inflasjon og arbeidsløshet har generelt vært lavere og veksten høyere. Og når det gjelder prisene er det befolkningen innenfor ØMU som har klaget på de mange og umotiverte prisøkningene som euroen har med-

ført, ikke folk i landene utenfor ØMU. Totalt sett har økonomien i land utenfor ØMU utviklet seg bedre, og det henger trolig sammen med at man har beholdt muligheten for å føre en selvstendig penge- og valutapolitikk.

Det er for øvrig en interessant iakttakelse at befolkningen i de tre landene som har beholdt sin valuta er fornøyd med beslutningen. Opinionsundersøkelser viser at en stor majoritet også i dag ville stemt nei til ØMU i Sverige, Danmark og Storbritannia. Derimot er det atskillige i ØMU-området som angrer sin beslutning. Hvis makteliten i EU skulle tillate en folkeavstemning, ville i dag med sikkerhet Tyskland, Nederland, Frankrike og Italia stemme for tilbakevending til en nasjonal valuta.

ØMU er politikk

ØMU er politikk, ikke økonomi. Hva det hele handler om, er å ta steget for å gjøre pengepolitikken overstatlig, som et viktig ledd i etableringen av Europas forente stater. Det virkelig interessante spørsmålet er kanskje ikke om og hvordan dette påvirker den nasjonale selvstendigheten, men hvorfor det skjer. Åpenbart finnes det ikke noen større økonomisk gevinst ved å innføre én valuta og én sentralbank i hele EU. Hvorfor støtter da nesten alle ledende politikere dette prosjektet? For det gjør man i nesten alle Europas land. Man støtter det så sterkt at man setter det meste som berører EU over demokratiet. Har et land en gang stemt for ØMU, finnes det ingen returmulighet. Men svarer folket «feil» i et EU-spørsmål, som de gjorde for eksempel i Danmark i 1992 og nå senest i 2005 i Nederland og Frankrike, så omgår man avstemningen. Sverige stemte nei til ØMU, med en klar majoritet i 2003. Men allerede nå begynner politikerne å snakke om å omgjøre avstemningen. Hvorfor denne kløften mellom maktelite og folk? Hvorfor driver nesten hele den politiske klassen ØMU-spørsmålet, når det har så lite støtte blant Europas borgere?

Det finnes en teori som forklarer atferden, public choice-teorien. I korthet sier den at egeninteressen er en sterk drivkraft bak menneskers handlinger. Det går ikke å fornekte at mange, herunder mange politikere, drives av en genuin omtanke for allmennhetens beste, men det går heller ikke å fornekte at egeninteressen inntar en betydningsfull plass i nesten ethvert menneskes eller gruppes liv. Til og med hos den politiske klassen, dvs. hos den gruppen som har valgt politikken som yrke og inntektskilde.

ØMU er en viktig del i hele EU-prosjektet. Med ØMU sementerer man EU som en selvstendig statsoppbygging. Når et land har gitt slipp på valutaen og pengepolitikken sin, er det mye vanskeligere å få tilbake den nasjonale selvstendigheten. Man bindes hardere til overstaten. Alle de som har interesse av at EU styrkes, har derfor også en interesse av at landene skal delta i ØMU. For hvert nytt land som velger euroen kommer EU til å styrkes og unionen framstår som noe historisk uunnvikelig.

Hvem har så en interesse av å skape en stormakt av Europas stater? Først finnes naturligvis alle de som arbeider innenfor EU-systemet, alle de titusentalls menneskene som finnes i kommisjon, råd, parlament og sentralbank. Det er åpenbart

at det ligger i deres interesse at EU – deres eget foretak – vokser i makt og innflytelse. Deres levebrød er direkte avhengig av at EU finnes, og deres framtid avhenger av hvordan EU utvikles.

Lignende motiv styrer den politiske eliten i de enkelte landene. På samme vis som det er mer behagelig (og oftest mer lønnsomt) å tilhøre ledelsen i et storfetaktak enn å styre et lite (men kanskje lønnsomt) foretak, er det mer forlokkende å sitte sammen med verdens store enn ensomt å styre sitt lille land. En riksbanksjef i Sverige skal være godt lønnet og mektig, men det er likevel ingenting opp mot å sitte i den store europeiske sentralbankens kontor i Frankfurt. Og en statssjef som ikke får være med på de spektakulære og glamorøse regjeringskonferansene som EU organiserer, kjenner seg litt utenfor. Selv om dette ikke spiller noen som helst rolle for hvor bra befolkningen i hans/hennes land har det. Politikere i Europa vil helt enkelt være med i klubben – så enkelt er det.

En forfatter har her spesielt pekt på den franske politiske elitens interesser. Frankrike dominerte verdenspolitikken på 1700-tallet. På 1960-tallet, etter katastrofene i første og andre verdenskrig, tapet av Indokina og fiaskoen i Algerie og Suez, var de en tredjerangs makt uten noen større innflytelse på verdens skjebne. Gjennom å tilhøre den styrende indre gruppen i EU har den franske politikerklassen fått tilbake noe av sin tidligere innflytelse over den globale utviklingen.

Man skal heller ikke glemme den egeninteressen som finnes innenfor de mer underordnede byråkратиene i de enkelte landene. Bare i Sverige er det titusentalls mennesker på mellomnivå i forvaltning og myndigheter, innen forskning og næringsliv som gjennom EU har fått mulighet til lønnsomme ekstraoppdrag eller trivelige tjenestereiser og kongresser i Brussel og Strasbourg. Og til slutt har naturligvis storforetakene en interesse i å skape et stor marked uten hindringer og med de samme reglene.

De som arbeider i EU-systemet, den politiske klassen (særlig toppene), atskillige mennesker på mellomnivå innen forvaltning, forskning og næringsliv samt storforetakene eiere og ledere – alle har de en egeninteresse i at EU utvikles til en stormakt som kan jevnføres med USA eller Kina. Så selv om det finnes få økonomiske argumenter for ØMU, så finnes det en sterk politisk elite som har en felles interesse i alt som styrker EUs makt og innflytelse på verdensscenen.

Bryter ØMU sammen?

Er da ikke dette bra – også for det lille mennesket? Her må svaret bli mer tvilende. For mens det alltid er mer lønnsomt for en bedriftsleder (eller en politiker) å styre et større foretak (eller land) er dette ikke alltid – og kanskje heller ikke som regel – riktig for den vanlige arbeideren. Han eller hun tjener vanligvis ikke mer i et stort foretak enn i et lite firma, og vanligvis blir heller ikke innflytelsen over arbeidsvilkårene bedre. EU sørger for å skape en stormakt av mange små land, men det finnes ingenting som tyder på at veksten, økonomisk standard, sosial utjevning eller andre forhold utvikles bedre i store land enn i små. Tvert i mot, hvis man lager en liste over økonomisk og sosialt framgangsrike land så er det påfallende ofte at

små nasjoner, som de skandinaviske landene, havner i toppen.

Samme sak gjelder faktisk også politisk innflytelse, der statsvitere ofte overraskes over den uproporsjonalt store innflytelsen små land har. Sveriges internasjonale innflytelse var antageligvis betydelig større på 1950-, 60- og 70-tallet enn hva den er i dag, tross vårt nåværende medlemskap i EU. Norge har i dag, som selvstendig nasjon, større internasjonal innflytelse enn Sverige. Det er altså ikke i det hele tatt sikkert at ti små land får større innflytelse over verdens utvikling om de slår seg sammen og begynner «å snakke med én stemme» enn om de hver for seg driver en politikk som stemmer overens med hva deres egen opinion mener.

Og selv om et større rike får større makt, så er det ikke i det hele tatt sikkert at dette gjelder det enkelte mennesket. Når makten flyttes lengre bort blir i stedet muligheten for å påvirke mindre – interessen avtar og forvandles kanskje til politisk apati. Sveriges erfaringer fra EU-parlamentsvalget (med ca 35 % valgdeltagelse) styrker for eksempel ikke troen på at den demokratiske innflytelsen øker om valgriket vokser i størrelse.

De historiske erfaringene med store valutaunioner er ikke oppmuntrende. Den skandinaviske valutaunionen, som ble etablert mellom Sverige, Norge og Danmark i 1873, opphørte å fungere ved utbruddet av første verdenskrig. En lignende skjebne rammet Den latinske myntunionen som eksisterte i perioden 1866-1927. ØMU kommer til å møte store problemer i fremtiden. Et av dem er den sviktende folkelige støtten. Europa er bygget opp av selvstendige stater med egne kulturer og politiske tradisjoner. Den økonomiske strukturen skiller seg ut mellom landene og bevegelsen på arbeidsmarkedet er svært begrenset. Alt dette gjør at ØMU blir et tregt valutaområde, og systemet med samme rente og faste vekslingskurser kommer til å bli utsatt for store påkjenninger. Allerede nå har ØMU vist betenkelige svakheter, og arbeidsløsheten innenfor området har vist seg å bli varig. Men det virkelige beviset kommer når en større økonomisk nedgang inntreffer.

Min personlige prognose er at ØMU lever ennå noen årtier. De virkelige problemene for ØMU (og EU) begynner når unionen ikke lengre kan vokse – når den har nådd sine ytre grenser. Det har snart skjedd, de potensielt nye medlemmene er få. Når unionen har nådd sine ytre geografiske grenser begynner sammenbruddet, og dette kommer til å bli forverret av at ØMU ikke er et ideelt valutaområde. Valutaunionen faller først, deretter brytes også EU opp.

Oversatt av fra svensk Morten Harper.

Euro for Norge?

«Konsekvenser av å innføre Euro i Norge» heter en analyse fra ECON, laget på oppdrag av Høyres stortingsgruppe. Her hevdes det at med euro vil inntektsnivået i Norge trolig bli høyere. Imidlertid ser man bort fra hvordan det pengepolitiske regime vi i dag har virker disiplinerende inn på finanspolitikken og på aktørene i arbeidsmarkedet. Gitt at man også i fortsettelsen lykkes med å holde prisen på euro målt i kroner på et passende nivå, er det liten grunn til å skifte ut kronen med euro.

Et velfungerende monetært system bedrer økonomiens virkemåte. Som olje som smører tannhjulene. Men penger er ikke tannhjul. Penger bidrar ikke i seg selv til verdiskapningen. *«Penger er et slør»*, som det heter i klassisk penge teori. Eller som John Maynard Keynes så elegant uttrykker det:

«It is not easy, it seems, for men to apprehend that their money is a mere intermediary, without significance in itself, which flows from one hand to another, is received and is dispensed, and disappears when its work is done from the sum of a nation's wealth».

God pengepolitikk er ikke desto mindre særdeles viktig. Hvorfor det? Penger skaper jo ikke verdier? Nei, men dårlig pengepolitikk kan øde verdier. I stor stil.

Siste gang man gjorde forandringer i norsk pengepolitikk var i mars 2001. Da fikk Norges Bank endret sitt operative mål fra stabilisering av valutakursen til stabilisering av prisstigningstakten. I mellomtiden har euroen gjort sitt inntog i form av sedler og mynt. Frister erfaringene med felles mynt i Europa? Er euro noe for oss å tenke på?

Arbeidsmarkedet har lært seg å leve med inflasjonsstyring...

I lønnsforhandlingene våren 2007 fikk LO-sjefen Roar Flåthen brynt seg. Hans viktigste oppgave var å selge til sine medlemmer ønskeligheten av lave nominelle tillegg. Hvor lett er det når vi daglig leser om:

- Udugelige sjefer som får svære fallskjermere? For ganske enkelt å slutte.
- Dugelige sjefer som får bonuser ingen før hadde fantasi til å tenke seg?
- Jyplinger av noen aksjemeglere, temmelig ferske ut fra BI eller NHH, som tjener ti ganger'n av hva vår statsminister gjør?

Hvorfor skal hardt arbeidende arbeidere – medlemmer av LO – godta bare noen puslete prosent i lønnsøkning når andre grupper skuffer kronene hemningsløst inn?

Dersom lønnsøkningene kommer utover et nivå på vel fire prosent, slår Norges Bank til: Renten settes opp og kronen styrkes. Bedriftene i konkurranseutsatt sektor får tre-ganger'n: Økte lønnsutgifter, økte renteutgifter og sterkere valuta.

Av Arne Jon Isachsen
Professor ved Handels-
høyskolen BI

Konkurser følger. Arbeidsløsheten stiger. Det har vi vært med på før. Erfaringene med renteøkningen vår sentralbank gjennomførte i juli 2002 er ikke gått i glemmeboken.

I en periode der andre sentralbanker satte renten ned, som svar på den usikkerhet og uro som gjorde seg gjeldende etter terrorangrepet i New York den 11. september året før, fant Norges Bank det opportunt i juli 2002 – på grunn av et lønnsoppgjør Banken i forkant hadde gitt sine synspunkter på, og som da resultatet forelå, etter Bankens mening ikke var forenlig med prisstigningsmålet – å sette renten opp, fra 6,50 % til 7,00 %. Valutakursen ble ytterligere styrket, fra en pris på 7,40 kroner for euro sommeren 2002 til 7,30 kroner inn i 2003. I Årstalen i februar 2003 dro sentralbanksjefen til; økt bruk av oljepenger innenlands

«...kan bety opp mot 60 tusen ekstra årsverk i tjenesteytende sektorer. Så lenge det er knapphet på arbeidskraft, vil vi trolig få en tilsvarende nedgang i sysselsettingen i industrien».

En aktiv valutakurspolitikk – med sikte på å svekke kronen for derigjennom å bedre konkurranseevnen – forble unevnt. Partene i arbeidslivet hadde seg selv å takke for det uføre norsk industri var kommet i.

Roar Flåthen kan sin historie. Dessuten vet han at lave nominelle tillegg er forenlig med en betydelig økning i kjøpekraften. Hva som teller er differansen mellom lønnsveksten og prisveksten. Og utsiktene her er de beste; også LOs medlemmer kan se frem til en solid vekst i kjøpekraften – om enn ikke i klasse med enkelte andre sterkt forfordelte grupper.

... og det har politikerne også

Samtidig med en omlegning til inflasjonsstyring for pengepolitikken i mars 2001 – der Norges Bank fikk «instrumentuavhengighet», dvs. anledning til å bestemme renten uten godkjenning av de politiske myndighetene – fikk vi handlingsregelen for finanspolitikken. Den sier at staten kan bruke forventet realavkastning av Oljefondet. Eller fire prosent av verdien av fondet ved inngangen av året.

Med en friere stilling for sentralbanken reiser spørsmålet seg om en passende koordinering av pengepolitikken med finanspolitikken. Begge politikkområdene virker inn på den samlede etterspørselen i økonomien.

«Et godt samspill (mellom penge- og finanspolitikken)», sier sentralbanksjef Svein Gjedrem i et foredrag i Tromsø i september 2002, «bygger på at de organene som treffer beslutningene, er seg bevisst hvordan egne beslutninger påvirker de beslutningene de andre vil ta». Men hvordan få dette til i praksis? «De finansielle myndigheter kan internalisere det pengepolitiske reaksjonsmønsteret», hevder Gjedrem, og fortsetter slik: «Handlingsmønsteret til sentralbanken må da være kjent, slik at de finansielle myndighetene kan ta hensyn til det.»¹

La oss ta den siste setningen en gang til. *«Handlingsmønsteret til sentralbanken må da være kjent, slik at de finansielle myndighetene kan ta hensyn til det».*

Dette er sterk kost. Men trolig sunn kost. Sentralbanken har fått sitt mandat

fra statsmyndighetene. Men må likevel gjøre det klart for de samme myndighetene hva Banken vil gjøre under ulike finanspolitiske scenarier. Enkelt sagt – om myndighetene blir for ivrige i sin bruk av penger, godt utover hva handlingsregelen tilsier, vil Norges Bank ikke ha annet valg enn å heve renten. Kapital strømmer inn. Krona presses opp. Og elendigheten skyller inn over land og folk.

Norsk økonomi med euro

Hvordan ville vårens lønnsforhandlinger ha gått om Norge allerede hadde tatt euroen i bruk? En kontrafaktuell analyse må til. Jeg tror Roar Flåthen måtte ha vært en utrolig god selger om han skulle dradd i land et så beskjedent lønnsoppgjør som det vi fikk. Hvorfor det?

Med kroner ut og euro inn finner en nedrustning sted. «Rentevåpenet» er ikke lenger tilgjengelig. En lønnsvekst på 6-7 prosent vil verken merkes på høyere rente eller sterkere valuta. Og næringslivet tåler vel en slik lønnsvekst denne gangen? Mon tro om ikke Flåthen & Co. ender opp med å snakke for døve ører?

La et nytt år med for sterk lønnsvekst følge – drar du den, så drar du den óg. Og kanskje enda et år. Men så kommer den sure kløe. En sakte uthuling av konkurranseevnen. Nedleggelse og oppsigelser.

Noe tilsvarende vil kunne utspille seg på det finanspolitiske området. Økte offentlige utgifter – ikke bare til sikring av tunneler på E18, men også til veier generelt, helse, skole og omsorg – blir vanskeligere å stå imot. Her er ingen rente som heves. Og ingen valuta som styrkes.

Snarere enn en kjapp forverring av konkurranseevnen gjennom mekanismene redegjort for over – økte offentlige utgifter og høyere lønn, som fører til økt rente og sterkere krone – skjer forverringen av industriens konkurransevilkår over tid. Utålmodige fagforeningsfolk og populistiske politikere, som elsker å harselere over handlingsregelen, får økt gjennomslag.

Men virkningene er de samme; industri legges ned og ledigheten stiger.² Og Norge ender opp med en næringsstruktur vi på sikt er lite tjent med.

Læring er stikkordet

Høsten 1998 kom den norske kronen under sterkt press. Sentralbanksjef Kjell Storvik var imidlertid ikke villig til å heve styringsrenten ut over 8 prosent. Svekkelsen av kronen kunne forsvares ut fra retningslinjene som den gang gjaldt, gitt at man tok sikte å bringe valutaen tilbake til «utgangsleiet», dvs. til en pris på euro på rundt 8,30 kroner.

Da Svein Gjedrem overtok 1. januar 1999, ble målet om inflasjon på linje med euro-landenes tillagt stadig større vekt. I januar 2001 uttalte vår sentralbanksjef følgende:

«Dersom... prisveksten i Norge blir høyere enn det ESB sikter mot, må det være tillit til at virkemidlene i pengepolitikken innrettes med sikte på å bringe prisveksten ned mot det som det nominelle ankeret tilsier... Tillit til lav og stabil inflasjon bidrar til større stabilitet enn ellers i kronkursen».

De facto, kunne man si, drev Norges Bank inflasjonsstyring et par måneder – eller et par år – før man gjorde det de jure. Norges Bank var således godt forberedt da den formelle omlegningen til inflasjonsstyring kom den 27. mars 2001.

Inflasjonsstyring er imidlertid ingen enkel sak. Stadig skjer det nye ting – både på forskningsfronten og i den praktiske gjennomføringen av en pengepolitikk basert på inflasjonsstyring. Norges Bank, synes jeg det er riktig å si, har vært meget dyktige, ikke bare i opplæring av andre – som partene i arbeidsmarkedet og finanspolitikere på Stortinget – men også i å utvikle egen kunnskap og å lære av andre.

Hva som forundrer meg mest er stabilitet av den norske kronens verdi mot euro. I korte perioder har det vært en viss volatilitet. Men i lange perioder har kursen ligget temmelig flatt. Høye oljepriser, økende overskudd på statsfinansene så vel som i utenriksøkonomien, lav pristigning, moderate lønnstillegg og solide overskudd i næringslivet er forhold som skulle borge for en styrking av NOK. I den rapporten ECON utarbeidet for Høyre, fremlagt i april 2007, hadde jeg ventet å finne en nærmere analyse av dette spørsmålet.³ Er det slik at de estimeringene man har gjort i sentralbanken av ligninger eller modeller for kronkursen er stabile over tid? Eller er det slik min intuisjon tilsier at det er; modeller som holder for én periode, ikke holder for den neste?

Forventninger og kommunikasjon

Pengepolitikk har i all hovedsak med forventninger å gjøre. Forventninger, i sin tur, har med kommunikasjon å gjøre. Stabiliteten av den norske kronens internasjonale verdi tror jeg har mye med god kommunikasjon fra Norges Bank til markedet å gjøre.

Hva er god kommunikasjon? Det er gode resonnementer eller historier. Som tidvis skaper forventninger om senere beslutninger. Der disse forventningene blir innfridd.

Utover våren 2003 gikk det trådt med den ønskede svekkelsen av NOK. For å få fortgang her uttalte sentralbanksjefen – temmelig overraskende – i et foredrag, som ble lagt ut på nettet samtidig, følgende:

«Veksten i Norge er nå trolig ganske svak, og med uendret rente er det utsikter til at inflasjonen ville holde seg under inflasjonsmålet i tiden framover. Perioden med lettelser i pengepolitikken vil derfor vare ved. Hovedstyret i Norges Bank vil også nøye vurdere å ta større skritt i rentesettingen».

Uttrykket *ta større skritt i rentesettingen* virket som forventet. Både krona og rentekurven skiftet markant nedover. Og Norges Bank levert. Styringsrenten som var på 5 % i juni, ble satt ned til 4 % i juli og til 3 % i august.

Poenget i vår sammenheng er den kapital av tillit og troverdighet som Norges Bank derved bygger opp. Man analyserer og konkluderer. Man informerer. Man leverer.

En grunn til at kommunikasjon nå er viktigere enn tidligere, er at rommet for hvor en valutakurs kan befinne seg, er blitt kraftig utvidet. Det har igjen sammen-

heng med større og dypere kapitalmarkeder, som gjør at hva vi tidligere opplevde som store underskudd – det være seg i utenriksøkonomien eller i statsfinansene – nå lettere lar seg finansiere. Lettere finansiering gjør at tilpasningsproblemet skyves ut i tid.

Fordel euro

Avsnittet «Norsk økonomi med euro» konkluderte ganske klart med at euro neppe er noe for oss. Under dagens penge- og valutapolitiske regime blir opportunistisk atferd i finanspolitikken så vel som for generøse lønnstillegg temmelig umiddelbart møtt med renteheving og styrking av kronen. Det har aktørene – LO og NHO, og folkene i Stortingets finanskomité – tatt innover seg. Uønsket kortsiktighet får ikke gjennomslag der beslutningene fattes. En viktig forutsetning for at pengepolitikk basert på inflasjonsstyring har fungert så godt, er Norges Banks suksess med en stabilisering av valutakursen. Om vi legger til grunn at suksessen her vil fortsette, står dagens pengepolitiske regime sterkt. «If it ain't broke, don't fix it», som amerikanerne sier.

Hvilke fordeler bør vi likevel trekke frem ved en balansert analyse av en overgang fra kroner til? Tydeligere prissignaler, sterkere konkurranse, billigere betalingsformidling og dypere kapitalmarkeder. Det siste gjør det enklere med fusjoner og oppkjøp, dvs. letter omstruktureringen i næringslivet.

Er det andre betingelse eller forhold man i ECON-rapporten kunne trukket frem hva gjelder spørsmålet om euro kan passe for Norge? Ja. Om Storbritannia, Sverige og Danmark skulle gå inn EUs monetære union, ville euro som gangbar mynt hos oss bli mer aktuelt. Både fordi en betydelig større andel av vår utenriksøkonomi ville være i euro. Og fordi konjunktorene for Euroland trolig ville bli noe mer sammenfallende med våre egne. Hvilket skulle borge for at den felles renten satt i Frankfurt ville passe oss rimelig godt, det meste av tiden.

Et alternativ ECON-rapporten ikke tar opp er Norges eventuelle tilslutning til ERM II, hvilket betyr et fastkurssystem slik Danmark har det. Med den stabilitetslinjen Norge har ført de siste 12-15 årene, og med de enorme valutareservene vi har bygget opp, er dette et alternativ å vurdere. Fordelene sammenlignet med innføring av euro er klare: Vi beholder seignioragen, dvs. monopolfordelen av å utestede sedler og mynt. Og vi beholder opsjonen – om noe helt uforutsett skulle hende – til å endre valutakurs. Kostnaden er at renten i Oslo, som i København, i så fall settes i Frankfurt. Rent politisk vil jeg tro at deltakelse i ERM II er lettere å få til, om vi så ville, uten å være med i EU.

Vil euroen overleve?

Et slikt spørsmål ville man bare blåst av tidligere. Men ikke nå. Italia klarte å presse seg med i Den økonomiske og monetære unionen. Etter Stabilitets- og vekstpakten skulle det hatt som konsekvens en påholdende finanspolitikk. Men det tilhørende rentefallet gjorde det lettere å føre en ekspansiv sådan. Når i tillegg lønnsøkningene i Italia har ligget godt over andre eurolands og produktivitetsveksten klart under, reiser spørsmålet seg om Italia egner seg for euro. Nå – mer enn på

lenge – ville en egen italiensk valuta gjort seg, hvis internasjonale verdi man kunne skrevet ned.

Mer alvorlig, synes jeg, er det som skjedde i den franske valgkampen 2007. Begge de to ledende kandidatene, Ségolène Royal og Nicholas Sarkozy, gikk hardt ut mot ESB. Både for at renten er for lav og for at euroen er for sterk. I utgangspunktet virker dette temmelig urimelig og temmelig håpløst. Har ikke Frankrike selv vært med på å bringe denne nyskapningen til verden? Var det ikke Mitterands krav til Kohl den gang da Berlinmuren falt og Vest-Tyskland ønsket å ta opp i seg Øst-Tyskland, at en forankring av det mektige Tyskland i vesteuropisk økonomi, kultur og tradisjon ville bli forsterket om man gav slipp på juvelen – den tyske mark – og lot andre land være med å bestemme pengepolitikk for EU gjennom innføring av felles mynt?

Hva klager franskmennene nå på?

Trolig på det forhold at felles mynt, i kombinasjon med globalisering vidt definert, begrenser handlingsrommet for den innenlandske politikken. De beslutningene man selv kan ta, som svekkelse av et uvanlig sterkt stillingsvern som ville stimulere til nyansettelser – med en arbeidsløshet på rundt ni prosent er det, mildt sagt, viktig å få flere i jobb – og senere pensjonsalder, har liten appell til den jevne franskmann.

Om folk stemmer på politikere som ikke kan leverer, da blir jobben som politiker mindre festlig. Og selve legitimiteten til det politiske systemet settes på prøve.

Noter

- 1) Neste avsnitt lyder slik: «*Partene i arbeidslivet kan tilsvarende ta hensyn til en eventuell pengepolitisk reaksjon når lønningene fastsettes*».
- 2) Økt arbeidsledighet vil i seg selv øke presset for en ytterligere ekspansjon i de offentlige budsjettene. Behovene for mer offentlige tjenester er der. Og pengene har vi.
- 3) Rapport 2007-013, «Konsekvenser av å innføre Euro i Norge», Utarbeidet for Høyres stortingsgruppe, ECON.

Artikkelen har i en noe annen versjon tidligere vært trykt i Økonomisk Forum nr. 4 2007.

B-BLAD

Returadresse:
Nei til EU
Arbeidersamfunnets plass 1
0181 Oslo

Euro eller krone?

Hvilken virkning har euroen hatt på EU og de landene som inngår i euroområdet? Få deler av EU-systemet har møtt så sterk og bred motstand som pengeunionen ØMU. EU-innblanding i landenes statsbudsjetter med krav om velferdskutt, den høye arbeidsledigheten, mangelen på innsyn og den politiske kastreringen som fjerner muligheten til å drive en tilpasset økonomisk politikk. Lista er lang, og kritikken har kommet fra både venstre- og høyresiden, økonomer og fagforeninger, studenter og statsledere.

Både Sverige og Danmark har avvist deltagelse i pengeunionen gjennom folkeavstemninger, men høsten 2007 ble det varslet nytt press på befolkningen i disse landene om å godta euroen. Også i Norge finnes det politikere som ivrer etter å bytte ut den norske krona.

Nei til EU ønsker med dette heftet å tydeliggjøre at ulempene med euro er klart større enn fordelene, og at motstanden mot pengeunionen innad i EU er velbegrunnet.

Heftet er redigert av Maria Walberg, nestleder i Nei til EU og masterstudent i samfunnsøkonomi, med artikler skrevet av økonomiprofessorene Carl-Erik Schulz og Arne Jon Isachsen samt de tidligere EU-parlamentarikerne Pernille Frahm og Sören Wibe.

www.neitileu.no

